

הרב יהודה הלוי עמיהי

ענפים שיצאו מעציץ שאינו נקוב והם מעל לקרקע

שאלה

שתילי אוכמניות שגדלו במשתלה במצע מנותק, והועברו לבית הלקוח להמשך גידול במצע מנותק, אלא שבבית הלקוח לא שמו לב שהעלווה של העץ התרחבה לצדדים ועמדו מעל לקרקע. האם מותר לאכול את הפירות לאחר שלוש שנות ערלה מייצור השתיל במשתלה או שיש למנות שנות ערלה מחדש.

תשובה

נאמר במשנה (עוקצין פ"ב מ"ט):

קשות שנטעה בעציץ והגדילה ויצאה חוץ לעציץ טהורה. אר"ש מה טיבה ליטהר, אלא הטמא בטומאתו וטהור יאכל.
הרמב"ם (הל' טומאת אוכלין פ"ב ה"ט) פסק:
קישות שנטעה בעציץ והגדילה אף על פי שיצאת חוץ לעציץ אינה מקבלת טומאה, ועציץ שהוא נקוב כדי שיצא בו שורש קטן הרי הוא כארץ והנטוע בו אינו מקבל טומאה.

והראב"ד משיג על דבריו:

אף על פי שיצאת חוץ לעציץ. א"א אין כאן אף על פי אלא כיון שיצאה חוץ לעציץ טהורה שאע"פ שהעציץ אינו נקוב כיון שיצאת הקישות לחוץ הרי הוא כמי שנטעה בחוץ וטהור וכן הוא שנוי במשנה.

ה'כסף משנה' מבאר את שיטת הרמב"ם וזו לשונו:

הכא בקישות טהורה שנטעה בעציץ נקוב עסקינן שכיון שהיא נטועה אינה מקבלת טומאה, ואם הגדילה ויצאת חוץ לעציץ סד"א שאותה שיצאה חוץ היא כתלוש ומקבלת טומאה קמ"ל דאע"פ כן טהורה, כלומר אינו מקבל טומאה, ולאפוקי מר"ש דפליג התם ואמר מה טיבה ליטהר אלא הטמא בטומאתו וטהור יאכל, כלומר מה שיצא לחוץ מקבל טומאה ומה שבתוך העציץ יאכל דאינו מקבל טומאה.

לפי דברי ה'כסף משנה' הקישות נטועה בעציץ נקוב שגורם חיבור לקרקע ולכן אין הוא מקבל טומאה. לאחר מכן הקישות גדלה ויצאו עליה מחוץ לעציץ, ולכן הייתה הוה אמינא שאינה נגדרת עוד אחר העיקר. אמנם הרמב"ם סובר שבמקרה כזה אין הולכים לפי העלים אלא לפי העיקר, וכיוון שהעיקר מחובר לקרקע, גם העלים טהורים. לפי הסבר

ה'כסף משנה' אנו לומדים שהענפים הנמצאים מחוץ לעציץ נגררים אחר העיקר (שהוא נקוב). על פי זה יש לומר שאף כאשר העציץ אינו נקוב והנוף יוצא מן העציץ לחוץ - העלים נגררים אחר העיקר, וכיוון שהעיקר מצוי בעציץ שאינו נקוב גם העלים נחשבים כמנותקים מן הקרקע. הראב"ד חולק, ולשיטתו המשנה בעוקצין עוסקת בעציץ שאינו נקוב והעלים יצאו מחוץ לעציץ והם כנגד הקרקע - דין העלים כדין הגדל בעציץ נקוב, ולכן לפחות העלים טהורים, כי הם מחוברים לקרקע. משמע לפי הראב"ד שגם כשהצמח גדל בעציץ שאינו נקוב - העלים נחשבים כמחברים לקרקע אף על פי שהעיקר מצוי בעציץ שאינו נקוב. ה'משנה למלך' הביא מחלוקת זו וכתב שכדעת הראב"ד למדו גם רש"י, הר"ש, תוספות ורע"ב, ועוד ראשונים, שסוברים שהולכים לפי העלים ולא לפי העיקר. על פי יסוד זה שנאמר בהלכות טומאת אוכלין רצה ה'משנה למלך' לומר שגם בתרומות ומעשרות אנו הולכים לפי העלים, ואם הם נחשבים כמחברים גם העיקר הוא כמחובר. אלא שבספר 'מעדני ארץ' (תרומות פ"א הכ"ה אות א, ד"ה ועיין במל"מ) כתב:

עין במשנה למלך פ"ב מבכורים ה"ט שכתב דלדעת כל הפוסקים שסוברים כהראב"ד הנ"ל מסתבר דבעציץ שאינו נקוב שהגדיל הנוף ויצא לחוץ כמו דלענין טומאה וטהרה נגרר העיקר שבתוך העציץ אחר הנוף שיצא חוצה לו, הכי נמי לענין מעשר אזלינן רק בתר הנוף, ואם היה עומד בחו"ל ונופו נוטה לארץ נמשך אחר הנוף והכל חייב, ואם היה העציץ בארץ ונופו נוטה לחו"ל גם מה שבתוך העציץ חשיב כחו"ל. ולענ"ד אין זה ברור דאפשר שרק לענין טומאה וטהרה מהני חיבור כל דהו ונגרר אחר הנוף משא"כ לענין מעשר יכול להיות דמה שתוך העציץ אינו נגרר כלל אחר מה שחוץ לעציץ אם לא שכל הנופות יוצאין לחוץ דאז הכל הולך אחר הנוף.

ועוד הוסיף ואמר:

ולכן נלענ"ד דשאני התם דלאחר שיהי' נקב בהעציץ נחשב הכל כמחובר משא"כ הכא גם לאחר שהנוף יצא ג"כ לא חשיב מה שבתוך העציץ כמחובר כי אם מחמת גרידה שנגרר אחר הנוף אבל לא שמצד עצמו חשיב כארץ וכיון שכן אפשר דהאי כללא לא מצינן כי אם גבי טומאה וטהרה משא"כ בתרו"מ שפיר מצינן לומר דאף אם מה שחוץ לעציץ חשיב כארץ וחייב במעשר מ"מ מה שתוך העציץ שפיר נשאר תלוש כבתחילה וככל עציץ שאינו נקוב דפטור מה"ת ממעשר.

ב'מעדני ארץ' הבחין בין דיני טומאה וטהרה שבהם נמשך העיקר אחר ענפים לדיני מעשרות שאין הנוף גורר את העיקר. אבל בנידון דידן שהדיון על ערלה, ובזה אנו בוודאי הולכים לפי העיקר שהרי הנטיעה היא הקובעת לענין מניין שנות ערלה, על כן ברור שבערלה גם לשיטת הראב"ד (והראשונים שהולכים בשיטתו) - הקובע הוא העיקר ולא הענפים שיצאו מחוץ לעציץ. יש להוסיף שכאן אנו דנים בענפים שיצאו מהעציץ, והשאלה האם יש להחשיבם כמחברים לקרקע. ולכאורה בערלה אפילו בעציץ שאינו נקוב שהעבירו אותו ונטעו אותו בקרקע - יש מחלוקת האם צריך למנות שנות ערלה חדשות. וכתב ה'חזון איש' (דיני ערלה אות לב):

1. משנה למלך, על הרמב"ם הל' ביכורים פ"ב ה"ט.

נטע בעציץ של מתכת אינו נקוב ועקרו וסלע עפר עמו כדי שיוכל לחיות וחזר ונטעו בארץ, יש להסתפק אי מונה מנטיעה ראשונה.

סיכום

העולה לנו שלדעת הרמב"ם אנו הולכים תמיד לפי העיקר אף שיצאו ענפים ועלים מהמשטח שאינו נקוב. אמנם הראב"ד ועוד ראשונים אמרו בעניין טומאה שיש ללכת לפי הענפים והעלים, ואולם לעניין ערלה דעתם אינם ברורה, ואדרבה נראה שגם לשיטה זו בערלה הולכים לפי עיקר העץ ולא העלים. ובייחוד לעניין עציץ שאינו נקוב שעובר לנקוב יש דעות שאין צורך למנות שנות ערלה חדשות.

